

การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านกะดีจีน-คลองสาน

An Analysis of Social Networks for Driving Bangkok's Learning City Concept: A Case Study of Kadeejeen-Khlongsan Neighborhood

นิรมล เสรีสกุล*

Niramon Serisakul**

ธนพร โอวาทวรารัญญ***

Thanaporn Ovatvoravarunyou****

บทความนี้

Received

29 มีนาคม 2565

Revised

16 มิถุนายน 2565

Accepted

27 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้เนสโกเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้รัฐท้องถิ่นและเครือข่าย พัฒนากลยุทธ์ในการพัฒนาเมืองให้เกิดการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ตอบรับกับความต้องการของเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้และการเปลี่ยนแปลง รวมถึงแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำที่หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางและท้องถิ่น รวมถึงภาคส่วนอื่นๆ ของประเทศไทย รับแนวคิดมาประยุกต์ใช้และผลักดันการพัฒนาเมือง โดยกรุงเทพมหานครเป็นท้องถิ่นหนึ่งที่มีศักยภาพและปัญหาที่เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้เป็นแนวนโยบายสู่การปฏิบัติจริง งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์สถานการณ์ บทบาท และศักยภาพ ของเครือข่ายทางสังคมที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจสมาชิกและเครือข่าย ก่อนการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการพัฒนา อันจะช่วยให้แผนการพัฒนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากการเข้าใจ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และผู้อำนวยการศูนย์ออกแบบและพัฒนา ศูนย์เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์เมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ดร.)

** Assistant Professor, Department of Regional and Urban Planning, Faculty of Architecture and Director, Urban Design and Development Center, Center of Excellence in Urban Strategies, Chulalongkorn University (Ph.D.)

*** ผู้ช่วยผู้อำนวยการและนักวิจัยสังคม ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง ศูนย์เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์เมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**** Assistant Director and Social Researcher, Urban Design and Development Center, Center of Excellence in Urban Strategies, Chulalongkorn University

ศักยภาพ โอกาส และข้อจำกัด ของสมาชิกและเครือข่าย ผ่านการวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางจากการวัดผลโดยเน้นไปที่สมาชิกในเครือข่าย ในด้านความเข้มข้น ความหลากหลาย และบทบาท

งานวิจัยฉบับนี้ ศึกษาผ่านพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเขตปกครองพิเศษที่มีขนาดพื้นที่ใหญ่กว่าเมืองอื่นๆ มาก จึงจำเป็นต้องเลือกพื้นที่ศึกษาที่มีขนาดใกล้เคียงกับ “เมือง” หรือเทศบาลตามนิยามแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ยูเนสโก และเป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนทั้งด้านกายภาพและสังคมจากการมีสาธารณูปการที่ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นอันดับที่ 2 ของกรุงเทพมหานคร มีเครือข่ายทางสังคมที่หลากหลาย รวมถึงมีปัจจัยพื้นฐานในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของยูเนสโกครบทั้ง 3 องค์ประกอบ โดยการรวบรวมข้อมูลใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติการ จากการศึกษา พบว่า เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของย่านกะดีจีน-คลองสาน มีเครือข่ายอยู่ในลักษณะเครือข่ายแบบกระจาย (distributed) มีสมาชิกศักยภาพจากหลากหลายภาคส่วนที่มีบทบาทสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ตลอดจนสามารถสร้างการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม

อย่างไรก็ตาม พบว่า การขับเคลื่อนยังมีข้อจำกัดจากรูปแบบการบริหารจัดการของกรุงเทพมหานคร การขับเคลื่อนการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานพันธกิจหรือโครงการ และข้อจำกัดของต้นทุนด้านต่างๆ ของสมาชิกในเครือข่าย ที่นำไปสู่ข้อเสนอในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร ที่เสนอการเชื่อมต่อเครือข่ายกับเครือข่ายอื่นๆ สร้างแพลตฟอร์มความรู้ของย่าน และสร้างพลเมืองหรืออาสาสมัครด้านข้อมูลและความรู้ จากความร่วมมือของเครือข่ายในการขับเคลื่อนอย่างเป็นองค์รวมที่สนับสนุนให้เกิดพลวัตรระยะยาวของการขับเคลื่อนและพัฒนาตามแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ ตอบรับกับความต้องการของเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้และการเปลี่ยนแปลง รวมถึงลดความเหลื่อมล้ำของเมืองและประเทศ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ สามารถนำไปต่อยอดขยายผลการทำซ้ำในพื้นที่ย่านและเมืองอื่นๆ ของประเทศไทย เพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบายและแผนการในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เมืองแห่งการเรียนรู้, การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม, การพัฒนาเมือง, เมืองกับการพัฒนา, การพัฒนาชุมชนเมือง, ย่านกะดีจีน-คลองสาน

Abstract

UNESCO's learning city concept is a concept that encourages local authorities and networks to develop strategies for developing cities to enable lifelong learning in order to promote human resource development in response to the needs of knowledge-based socio-economic change, and to solve the problem of inequality. Government agencies

and various other sectors in Thailand are adopting this concept and applying it to drive urban development. Bangkok is a locality that has potential and problems suitable for applying this concept as a policy guideline in practice. This research aims to study the social network that drives Bangkok's learning city concept To analyze the situation, role, and potential of relevant social networks in order to understand members and networks before strategic planning to drive development. This will help make the development plan more efficient through an understanding of the potential, opportunities, and limitations of members and networks. Using a measure-based centrality analysis, the study focuses intensity, diversity, and roles of network members.

This research is concentrated in Kadeejeen-Khlongsan neighborhood. Since Bangkok is a Special Administrative Region with a larger area than other cities, it is imperative to choose a study area that is similar in size to a "city" or municipality according to UNESCO's definition of a learning city. The selected area has both physical capital and social capital in that it has Bangkok's second largest set of public facilities utilities that promote learning, various social networks, and the basic factors for driving the city of learning according to the UNESCO concept. These three elements were analyzed by collecting data using practical research methods through a participatory process, specifically in focus groups and workshops. From the study, it was found that networks in driving Kadeejeen-Khlongsan neighborhood's learning city concept exist as a distributed network. Potential members from various sectors support each other's operations to drive the development of the neighborhood.

However, there are limitations from the management of the Bangkok Metropolitan Administration, mission and project-based development, and limitations of network members. These lead to the proposal that drives the learning city concept in Bangkok, which proposes to connect networks with other networks, create a neighborhood learning platform, and build up citizen or volunteer learning city districts through network collaboration. Supporting the long-term dynamics of urban development with the learning city concept responds to the needs of knowledge-based socio-economic development and future changes, including increased inequality. The process and proposal in this research could be applied and reproduced in other neighborhoods and cities in Thailand to increase the efficiency of policymaking and urban development planning.

Keywords: Learning city, social network analysis, urban development, community development, Kadeejeen-Khlongsan

1. บทนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเรียนรู้และกระบวนการการเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งเรื่องของสาระการเรียนรู้ วิธีการ และเครื่องมือ รวมถึงรูปแบบสถาบัน ตามการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม และเทคโนโลยี ในแต่ละยุคสมัย (WEI, SUN, & SHI, 2015, pp. 11-14) ซึ่งในปัจจุบัน กระบวนทัศน์และกระบวนการเรียนรู้ได้เคลื่อนตัวออกจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษา ที่เน้นการตอบรับเศรษฐกิจสังคมฐานการผลิต มาสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้แบบเปิด การเรียนรู้ฐานชุมชนและนวัตกรรม การเรียนรู้เพื่อทักษะ การเรียนรู้บนฐานดิจิทัลฯลฯ ที่พยายามเปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น รวมถึงตอบสนองต่อความต้องการของเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015, pp. 3-19; The World Bank, 2018, pp. 3-27) ดังนั้น ประเด็นด้านการเรียนรู้และการสร้างฐานความรู้ให้แก่ทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่อยู่ในนโยบายการพัฒนาในหลายเมืองและหลายประเทศ

จากสถานการณ์ดังกล่าว UNESCO Institute for Lifelong Learning (2015, pp. 160-164) จึงเสนอแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ พัฒนาคู่มือและแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองให้สามารถเกิดการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา และเครือข่ายการให้คำปรึกษา เพื่อช่วยรัฐบาลท้องถิ่นพัฒนากลยุทธ์การขับเคลื่อนและพัฒนาที่เป็นรูปธรรม และส่งเสริมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรเมือง ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน สถาบันการศึกษา และสาธารณชน สร้างสมดุลการพัฒนาให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม รวมถึงกระจายการดำเนินการให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ และตอบสนองต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคม (Valdes-Cotera, et al., 2015, pp. 160-164)

สำหรับประเทศไทย บทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้เป็นบทบาทสำคัญของรัฐบาลมาอย่างยาวนานในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ (ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์, 2547, น. 1-48) มีสัดส่วนบทบาทในการจัดการศึกษาอยู่ที่รัฐบาลร้อยละ 76 ภาคเอกชนร้อยละ 17 ท้องถิ่นร้อยละ 5 และภาคประชาชนร้อยละ 2 ซึ่งการดำเนินการทุกเรื่องจะผูกโยงด้วยกฎหมาย ระเบียบกฎเกณฑ์ และข้อระเบียบบังคับ (สมพงษ์ จิตระดับ สุ้องคะวาทีน, 2560, ออนไลน์) แม้จะมีการถ่ายโอนอำนาจบางส่วนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยสาระสำคัญคือการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา บนพื้นฐานของความร่วมมือและการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน

ปัจจุบัน การเรียนรู้ของประเทศไทย ยังมีข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ ทั้งจากความเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษา คุณภาพการศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐาน และระบบการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, ออนไลน์) แม้จะมีนโยบายและแผนพัฒนาที่พยายามที่จะตอบรับแนวโน้มการเรียนรู้ตลอดชีวิต การได้รับการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถแข่งขันได้ในสังคมสมัยใหม่ (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2562, น. 1-61) หากแต่นโยบายและแผนดังกล่าว ยังอยู่ในกรอบของระบบการศึกษาที่เป็น

เพียงส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เท่านั้น ซึ่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในอนาคตที่ต้องหลากหลาย และเกิดทุกที่ทุกเวลานั้น จำเป็นที่จะต้องปรับกระบวนการทัศนออกจากกระบวนการศึกษาไปสู่การเรียนรู้ และส่งเสริมให้หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ที่มีศักยภาพและบทบาทในการดำเนินการร่วม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ในเมืองอย่างเป็นองค์ภาพ

กรุงเทพมหานคร เมืองมหานครที่อุดมไปด้วยทรัพยากรและความหลากหลายจากการเป็นศูนย์รวมของผู้คน ส่วนหนึ่งมีปัจจัยมาจากต้นทุนของสาธารณูปการ และทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ ที่เป็นศูนย์รวมของสถานศึกษาชั้นนำทุกระดับของประเทศ มีการกระจุกตัวของพื้นที่สถานศึกษาและสาธารณูปการที่ส่งเสริมการเรียนรู้หนาแน่นมากที่สุดในประเทศ และสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างสะดวกมากกว่าพื้นที่เมืองอื่นๆ ในประเทศ มีศักยภาพสูงที่จะตอบรับความต้องการด้านการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (นิรมล เสรีสกุล และคณะ, 2564, น. บทที่ 4)

อย่างไรก็ตาม แม้กรุงเทพฯ จะเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยโอกาสอย่างรอบด้านและมีสาธารณูปการด้านการศึกษา และเรียนรู้ที่เพียบพร้อม แต่ต้องยอมรับว่าจากการพัฒนาเมืองในรูปแบบเมืองโตเตี้ยมาตลอด 4 ทศวรรษ มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 4.3 ต่อปี ขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้ ด้านโอกาส และด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งสามารถสะท้อนได้ผ่านการเรียนรู้และการศึกษาของประชากร (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562, น. 2-4) หากพิจารณาจากความเหลื่อมล้ำทางโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา จะพบว่า กรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยทุกชั้นสูงที่สุดเมื่อเทียบกับทุกภูมิภาค และสูงกว่า 2 เท่า (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และ The101.world, 2563, ออนไลน์) รวมถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสาธารณูปการที่

ส่งเสริมการเรียนรู้ ที่ส่วนหนึ่งเป็นบริการของภาคเอกชน ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการใช้งาน ซึ่งความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสนี้ จะส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้นได้ในอนาคต

นอกจากนี้ ด้านการบริหารจัดการการศึกษาและการเรียนรู้ในพื้นที่กรุงเทพฯ นั้น ยังอยู่ในลักษณะสภาวะที่ทับซ้อนและสับสนในบทบาทอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ที่เกิดจากการที่ระบบราชการของไทยไม่สามารถกระจายอำนาจการปกครองได้อย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้อำนาจและความรับผิดชอบยังถูกรวมศูนย์อยู่ที่ราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค ราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่มากที่สุด อย่าง กรุงเทพมหานครและสำนักงานเขต จึงยังขาดอำนาจในการบริหารจัดการด้านการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเบ็ดเสร็จในพื้นที่ขอบเขตการปกครอง ที่จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2559, น. 98-124)

งานวิจัยชิ้นนี้ จึงสนใจศึกษาเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของ กรุงเทพมหานคร เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ของเครือข่ายว่ามีลักษณะอย่างไร และสมาชิกในเครือข่ายมีบทบาท ศักยภาพ และข้อจำกัด อย่างไร ตลอดจนจัดทำข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนกรุงเทพมหานครสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจสมาชิกและเครือข่ายก่อนการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการพัฒนา อันจะช่วยให้แผนการพัฒนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสนับสนุนให้เกิดพลวัตระยะยาวของการขับเคลื่อนและพัฒนาตามแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ตอบรับกับความต้องการของเศรษฐกิจ สังคม ฐานความรู้และการเปลี่ยนแปลง รวมถึงลดความเหลื่อมล้ำของเมืองและประเทศต่อไป

2. แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิจัยชิ้นนี้ ประกอบด้วยแนวคิด 2 ส่วนหลัก คือ แนวคิดการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาเมืองบนฐานความรู้ และแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมโดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1. แนวคิดการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาเมืองบนฐานความรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นองค์รวม สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งจากภายในผ่านกระบวนการรู้คิด และการเรียนรู้จากภายนอกผ่านชุดประสบการณ์การเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สื่อ และสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (Gross, 2015, pp. 175-189) **ตัวผู้เรียนรู้** **สาระการเรียนรู้** และ **สภาพแวดล้อมการเรียนรู้** จึงเป็นองค์ประกอบหลักในการเรียนรู้และพัฒนาการของบุคคล (Hammond, Austin, Orcutt, & Rosso, 2001, pp. 1-22) ที่ไม่ว่ากระบวนการทัศน์และแนวคิดด้านการเรียนรู้และการศึกษาจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม

ปัจจุบันนี้ ในยุคเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ กระบวนทัศน์การเรียนรู้มีทิศทางที่เคลื่อนตัวจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษามาสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เชิงกว้าง และการเรียนรู้แบบเปิด มากยิ่งขึ้น (The World Bank, 2018, pp. 3-27) เน้นการเรียนรู้โดยการนำตนเองของผู้เรียน และสร้างนิเวศการเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสื่อสารสนเทศและดิจิทัล การร่วมมือกับบุคคลกลุ่มต่างๆ ในฐานะชุมชนนักปฏิบัติ การเข้าถึงแพลตฟอร์มระดับนานาชาติที่มีชุดความรู้ ทักษะ และสาระที่เป็นสากลจากผู้เรียนรู้ทั่วโลก และการเรียนรู้จากบริบทท้องถิ่นในชีวิตจริงผ่านระบบนิเวศการเรียนรู้ใกล้ชิดตัว (Luksha, et al., 2018, pp. 1-88) ที่จะเป็พื้นฐานสำคัญของมนุษย์ในการดำรงชีวิตที่จะตอบโจทย์เศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ทั้งในปัจจุบันและ

อนาคต อีกมุมหนึ่ง หากพิจารณาในระดับสังคม อาจกล่าวได้ว่าทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับการเรียนรู้และสามารถใช้องค์ความรู้กลายเป็นต้นทุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของเมืองและประเทศ

แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญของเมืองและองค์กรที่เกี่ยวข้องที่ใช้การเรียนรู้เป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมศักยภาพ เปิดโลกทัศน์ให้กับผู้คน เพิ่มความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคม รักษาความสัมพันธ์ทางสังคม และส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ด้วยความหนาแน่นของประชากรในเมืองที่สูงขึ้นเรื่อยๆ และความซับซ้อนจากความหลากหลายของเมือง สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโก จึงเสนอแนวคิด**เมืองแห่งการเรียนรู้** เพื่อช่วยรัฐบาลท้องถิ่นพัฒนากลยุทธ์การขับเคลื่อนและพัฒนาที่เป็นรูปธรรม และส่งเสริมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งองค์กรเมือง ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันการฝึกอาชีพ และสาธารณชน โดยได้สร้างเครื่องมือทั้งคู่มือและดัชนีชี้วัดการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนการให้คำปรึกษากับเครือข่ายมาช่วยในการสนับสนุนการนำแนวคิดไปใช้สู่การปฏิบัติจริง (Valdes-Cotera, et al., 2015, pp. 160-164)

แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโกนั้น มีแนวคิดในการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ตลอดเวลา ทั้งในระบบการศึกษา โรงเรียน มหาวิทยาลัย ตลอดจนจนรวมไปถึงพื้นที่สาธารณะ ชุมชน ที่ทำงาน ไปจนถึงการศึกษาผ่านรูปแบบแพลตฟอร์มออนไลน์ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและประสานความร่วมมือแบบไตรภาคี (Triple Helix) เป็นแนวคิดการประสานความร่วมมือจากองค์กรที่มีบทบาทและศักยภาพที่แตกต่างกัน เพื่อประยุกต์ใช้ความรู้จากหลากหลายสาขาวิชา และอำนาจหน้าที่ที่ส่งเสริมกัน อันจะส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ นวัตกรรม หรือการขับเคลื่อนสิ่งใหม่ อย่างเป็นองค์ภาพ ขององค์กร 3 ประเภท ได้แก่

(1) มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัยของรัฐ ที่ทำหน้าที่ในการสร้างองค์ความรู้ (2) เอกชนผู้ประกอบการ และผู้ผลิต และ (3) ภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลและอำนวยความสะดวก (Etzkowitz & Dzisah, 2008, pp. 653-666) โดยมีคุณสมบัติหลัก 3 ด้าน ที่จำเป็นต้องคำนึงถึง คือ (1) ปัจจัยพื้นฐานในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ กล่าวถึงการบริหารจัดการเมืองและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาวะของผู้นำ และการจัดสรรทรัพยากร (2) คุณลักษณะสำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่ให้รายละเอียดองค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ และ (3) ประโยชน์หลักจากการส่งเสริม ที่กล่าวถึง การส่งเสริมให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและการรวมกลุ่มทางสังคม การพัฒนาทางเศรษฐกิจและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015, pp. 3-19)

สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองบนฐานความรู้ ที่มุ่งเน้นการนำความรู้และข้อมูลของภูมิภาคและท้องถิ่นมาเป็นต้นทุนในการขับเคลื่อนการพัฒนา และผสมผสานความรู้ไปในทุกกระบวนการของการพัฒนาเมืองจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ให้ความสำคัญระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้คนได้สัมผัสกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ การศึกษา มีช่องทางหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของประชากรในเมือง เพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ตลอดจนพลิกฟื้นระบบเศรษฐกิจของเมือง (Yigitcanlar & Inkinen, 2019, pp. 109-133; Knight, 1995, pp. 225-260)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า นอกจากการให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียนรู้ สารการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ อีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญคือผู้ขับเคลื่อนหรือจัดสรรทรัพยากร ตลอดจนเครือข่ายความร่วมมือในการประสานความร่วมมือที่ส่งเสริมการดำเนินงานซึ่งกันและกัน และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และ

ความเชี่ยวชาญจากหลากหลายศาสตร์ เพื่อสร้างสมดุลการพัฒนาให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นองค์ภาพ รวมถึงกระจายการดำเนินการให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน อันจะเป็นส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ และตอบสนองต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2.2. การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม

การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมเป็นแนวคิดและวิธีศึกษาความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคล องค์กร หรือสังคม ในเชิงระบบ โดย Scott (2017, pp. 1-39) ได้สรุปว่าแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่พัฒนาจากทฤษฎีกราฟร่วมกับแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การแลกเปลี่ยน การก่อตัวของกลุ่มทางสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ระดับโครงสร้างทางสังคม ทั้งความสัมพันธ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สอดคล้องกับ Wasserman & Faust (1994, pp. 1-27) ที่มองว่าวิธีนี้ จะช่วยให้นักวิจัยสามารถระบุตำแหน่งของปัจเจกบุคคลในเครือข่ายของระบบสังคมไม่ได้สนใจเพียงแค่หน่วยใดหน่วยหนึ่ง หรือปัจเจกบุคคล แต่เป็นการวิเคราะห์ชุดความเชื่อมโยงของหน่วยต่างๆ ในระบบสังคม ผ่านการสร้างแบบจำลองลักษณะความสัมพันธ์ที่กำหนดโดยการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจระบบเครือข่าย (Silk, et al., 2017, pp. 245-257) ดังนี้

(1) โหนด (node) ปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร หรือ สถาบันทางสังคม ขึ้นอยู่กับระดับของเครือข่ายทางสังคม

(2) เส้นขอบ (edge) เส้นเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโหนดหนึ่งไปอีกโหนดหนึ่ง ที่เส้นสามารถอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้น ความสัมพันธ์แบบหลวมๆ ความสัมพันธ์แบบขัดแย้ง และความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นๆ

(3) ส่วนประกอบอื่นๆ (component) ส่วนประกอบของระบบเครือข่ายอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในระบบเครือข่ายเดียวกัน รวมถึงไม่ได้มีการเชื่อมต่อกัน

(4) กลุ่มสังคม (modele) กลุ่มของเครือข่ายของโหนดที่มีความสัมพันธ์ที่มีความหนาแน่นในการเชื่อมโยงมากกว่าการเชื่อมโยงกับโหนดอื่นๆ

แนวคิดในการวัดค่าความสัมพันธ์และลักษณะของเครือข่ายทางสังคมนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลักได้แก่ การวัดความเป็นศูนย์กลาง การวัดการประสานกัน และการวัดความสมมาตรของโครงสร้างเครือข่าย โดย Freeman (1979 as cited in Liu, Sidhu, Beacom, & Valente, 2017, pp. 1-12) ได้เสนอแนวคิดหลักในการวัดค่าความสัมพันธ์และลักษณะของความเป็นศูนย์กลาง ที่บ่งชี้ได้จากระดับความเข้มข้น ความใกล้ชิด และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วย ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้จะเน้นการทำความเข้าใจความเป็นศูนย์กลางขององค์กรในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาความเข้มข้นของการเชื่อมเครือข่าย และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริง

การวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางจากการวัดผล โดยเน้นไปที่สมาชิกในเครือข่าย สามารถวิเคราะห์ได้ 7 ประเภท ประกอบด้วย (1) ความเข้มข้น (2) ความหลากหลาย (3) ความใกล้ชิด (4) ความเป็นตัวกลาง (5) ความเป็นศูนย์กลาง (6) ความมีชื่อเสียง และ (7) บทบาท ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาความเข้มข้น การเชื่อมต่อและความหลากหลายของเส้นเชื่อมสมาชิกเครือข่าย รวมไปถึงระยะห่างของเส้นเชื่อมตลอดจนบทบาทของสมาชิกแต่ละสมาชิก ที่มีหลากหลายลักษณะ เช่น การเป็นดาวเด่น ผู้ประสานงาน สะพาน ผู้กลั่นกรอง และแยกตัว เป็นต้น โดยเลือกใช้ได้ในหลายระดับของการวิเคราะห์ (มานา ปัจฉินันท์, 2560, น. 5-18)

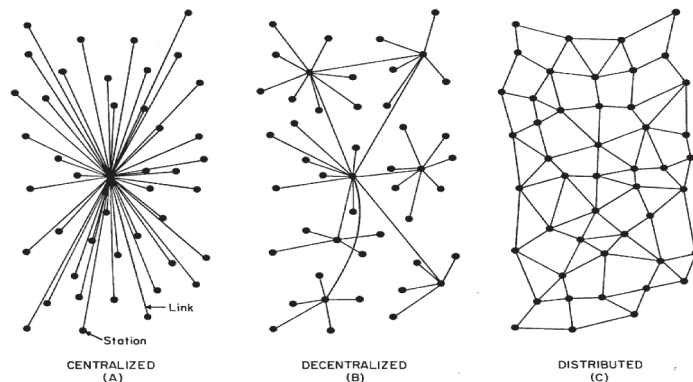
การวิเคราะห์บทบาทของสมาชิกเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร จะเป็นการวิเคราะห์ที่จะทำให้เห็นถึงสถานการณ์ของเครือข่ายในการขับเคลื่อนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมหรือการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มและสมาชิกในกลุ่ม โดย 5 บทบาทที่กล่าวไปในข้างต้นจะมีลักษณะการเชื่อมต่อที่แตกต่างกัน คือ (1) ดาวเด่น เป็นสมาชิกที่มีความโดดเด่น มีเส้นเชื่อมมากกว่าหรือแข็งแรงกว่าเส้นเชื่อมสมาชิกอื่นๆ (2) ผู้ประสานงาน เป็นสมาชิกที่ไม่ได้อยู่ในเครือข่ายแต่เป็นตัวเชื่อมระหว่าง 2 เครือข่าย คล้ายกันกับ (3) สะพาน เป็นสมาชิกที่เชื่อมโยงระหว่าง 2 เครือข่าย และเป็นสมาชิกในเครือข่าย (4) ผู้กลั่นกรอง เป็นสมาชิกที่รับหน้าที่กลั่นกรองข้อมูลจากภายนอกเข้ามาสู่ภายในของเครือข่าย และ (5) ผู้แยกตัว เป็นสมาชิกที่ไม่เชื่อมต่อหรือเชื่อมต่อกับสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ น้อย (มานา ปัจฉินันท์, 2560, น. 5-18; Liu, Sidhu, Beacom, & Valente, 2017, pp. 1-12)

อนึ่ง การวิเคราะห์บทบาทของสะพานมีประเด็นที่น่าสนใจจากแนวคิดของ Granovetter (1973 as cited in Liu, Sidhu, Beacom, & Valente 2017, pp. 1-12) ว่าด้วย **จุดแข็งของการผูกพันแบบหลวมๆ ระหว่างเครือข่ายทางสังคม** จากการที่สะพานเป็นตัวเชื่อมระหว่างเครือข่าย ที่แม้ว่าเส้นเชื่อมอาจมีความสัมพันธ์ไม่เข้มข้นเท่าเส้นเชื่อมในเครือข่ายของตน แต่เป็นเส้นเชื่อมไปสู่กลุ่มเครือข่ายอื่นๆ ที่นำมาซึ่งการทำความรู้จักและการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายใหม่ เป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ความคิดเห็นหาวิธีแก้ไขปัญหา หรือสร้างนวัตกรรมใหม่ จากความเชี่ยวชาญเชิงลึกและเชิงกว้างของแต่ละสมาชิก เป็นการบูรณาการความรู้จากการเชื่อมเครือข่ายทางสังคม ตลอดจนการจรรยาบรรณความร่วมมือของสมาชิกในเครือข่าย

นอกจากนี้ Baran (1964, pp. 1-2) ได้กล่าวถึงรูปแบบของเครือข่ายในการบริหารจัดการเมือง 3 รูปแบบ คือ (1) **เครือข่ายแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง (centralized)** เป็นเครือข่ายที่รวบรวมข้อมูลและอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลางที่มีบทบาทเป็นดาวเด่นของเครือข่าย โดยที่ศูนย์กลางจะเป็นสมาชิกเดียวที่สามารถส่งข้อมูลหรือความสัมพันธ์ไปยังปลายทางสมาชิกอื่นๆ (2) **เครือข่ายแบบกระจาย (distributed)** เป็นเครือข่ายที่มีสมาชิกสามารถ

เชื่อมต่อกับสมาชิกอื่นๆ ได้โดยตรง ไม่ต้องกลับไปที่ศูนย์กลางที่เดียว ส่งผลให้การดำเนินการระหว่างสมาชิกเกิดได้ไวขึ้น และ (3) **เครือข่ายแบบกระจายอำนาจออกจากส่วนกลาง (decentralized)** เป็นส่วนผสมของ 2 รูปแบบก่อนหน้านี้ ที่มีการรวมศูนย์ในบางจุดและยังพึ่งพิงกับอำนาจส่วนกลาง แต่กระจายการเชื่อมต่อตามลำดับความสำคัญหรือการประสาน จึงเป็นรูปแบบเครือข่ายที่มีความยืดหยุ่นสูงในการบริหารจัดการเครือข่าย

ภาพที่ 1 รูปแบบเครือข่ายการบริหารจัดการเมือง

ที่มา: Baran, 1964, p. 2

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ส่วนหนึ่งของแนวคิดการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาเมืองบนฐานความรู้ เป็นแนวความคิดของการจัดสรรและเชื่อมโยงทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้กับการบริหารจัดการเมือง รวมถึงการประสานความร่วมมือและการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งสามารถศึกษาความเชื่อมโยงผ่าน**การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม** เพื่อประเมินสถานการณ์ความเชื่อมโยงของทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองและการเรียนรู้ ทำให้เห็นสถานการณ์ภาพรวมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อันจะช่วยให้การวางแผนดำเนินงานพัฒนาเกิดประสิทธิภาพ

สูงสุดตามเงื่อนไขของศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายทางสังคม

3. ระเบียบวิธีวิจัย

3.1. พื้นที่ศึกษา

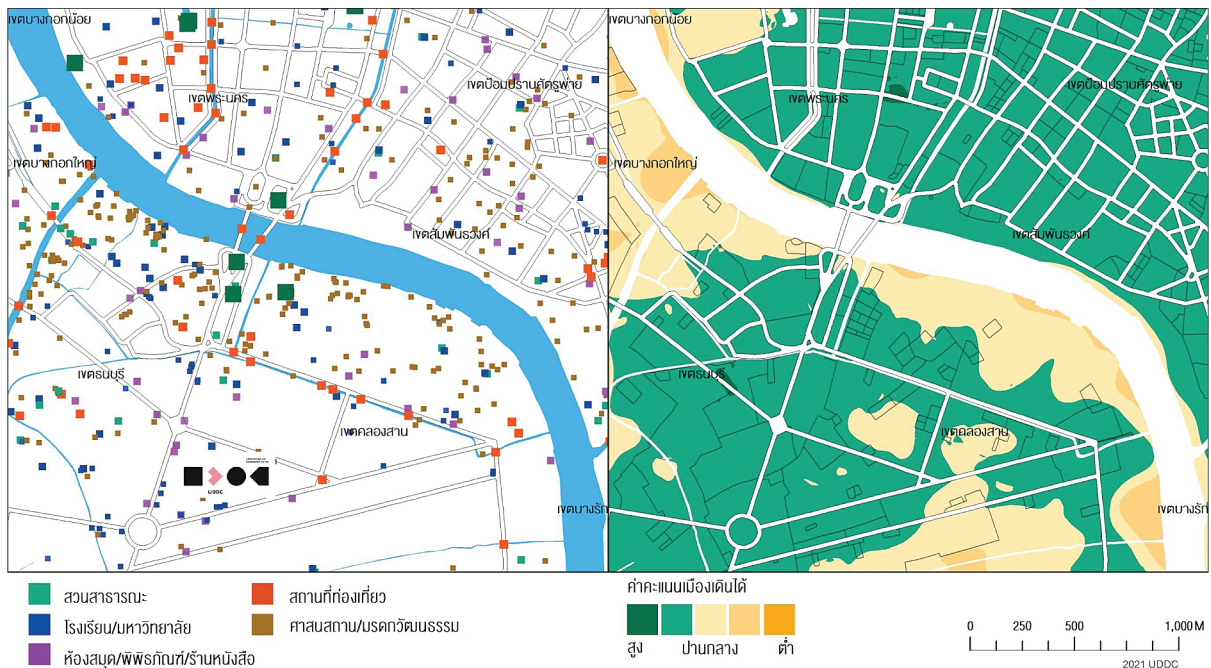
การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาและวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร ที่เป็นเขตปกครองพิเศษและมีขนาดพื้นที่ใหญ่กว่าเมืองอื่นๆ มาก จึงจำเป็นต้องเลือกพื้นที่ศึกษาที่มีขนาดใกล้เคียงกับ “เมือง” หรือเทศบาลตามนิยามของแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้

ยูเนสโก ในการเป็นพื้นที่ศึกษาและดำเนินงานวิจัย ซึ่งผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตธนบุรีและเขตคลองสาน เนื่องจากความครบถ้วนขององค์ประกอบหลักในการเรียนรู้และพัฒนาการของบุคคล ทั้งตัวผู้เรียนรู้ สารการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เป็นย่านศักยภาพที่มีต้นทุนทางมรดกวัฒนธรรมที่กระจายตัวอยู่รอบพื้นที่ถึง 121 รายการ ทั้งพื้นที่เรียนรู้ อย่าง วัดช้างตากูร์ส วัดประยุรวงศาวาส มัสยิดกุฎิล อิสลาม ศาลเจ้ากวนอู ฯลฯ และชุดความรู้ที่ส่งต่อมาจาก รุ่นสู่รุ่น เช่น การบรรเลงระฆังการียงที่วัดช้างตากูร์ส การทำหมูกระดาศ การย้อมผ้าคราม ฯลฯ มีสาธารณูปการที่สนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้กระจายตัวอยู่ในพื้นที่มากเป็นอันดับ 2 ของกรุงเทพมหานคร ทั้งโรงเรียน

มหาวิทยาลัย หอสมุด พิพิธภัณฑ์ ร้านหนังสือ สวนสาธารณะ สถานที่ท่องเที่ยว ศาสนสถาน และมรดกวัฒนธรรม

ประกอบกับศักยภาพในการเป็นย่านเดินได้ ที่สามารถใช้ชีวิตประจำวันโดยไม่ต้องพึ่งพารถยนต์ เนื่องจากสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน ภายในย่านกะดีจีน-คลองสาน มีการกระจายตัวอยู่ในระยะเดินถึง ส่งผลให้การเข้าพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นเป็นไปได้โดยง่าย หากแต่ยังเดินได้ไม่ดี เนื่องจากกายภาพที่เป็นตรอก ซอก ซอย และทางตัน รวมถึงพื้นที่ริมน้ำที่เป็นต้นท่อนกายภาพที่สำคัญก็ยิ่งขาดการเข้าถึงในบางช่วง (นิรมล เสรีสกุล และคณะ, 2564, น. บทที่ 4)

แผนที่ 1 ความเข้มข้นของแหล่งการศึกษาและเรียนรู้ (ซ้าย) และค่าคะแนนเดินได้-เดินดี (ขวา) ย่านกะดีจีน-คลองสาน

ที่มา: นิรมล เสรีสกุล และคณะ, 2564, บทที่ 4

อีกทั้ง ยังมีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่หลากหลายสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมและประสานความร่วมมือไตรภาคี (Triple Helix) ทั้งภาครัฐส่วนกลาง ภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคมและชุมชน ตลอดจนสาธารณชนที่สนใจ ที่มีการรวมกลุ่มทั้งในมิติเชิงพื้นที่ อย่าง กลุ่ม 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชนย่านกะดีจีน มูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-คลองสาน ฯลฯ และในเชิงประเด็นกิจกรรม ที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม อย่าง กิจกรรมในประเด็นการพัฒนาเมือง การพัฒนาพื้นที่สีเขียว กิจกรรมการเรียนรู้ ฯลฯ

นอกจากนี้ ย่านกะดีจีน-คลองสาน มีปัจจัยพื้นฐานในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของยูเนสโกครบทั้ง 3 องค์ประกอบ ทั้งความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งของผู้นำในนโยบายเกี่ยวกับการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ การบริหารและสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภาคส่วนต่างๆ และการจัดสรรและบริหารทรัพยากรของพื้นที่เมือง ทั้งทรัพยากรทางการเรียนรู้ และทรัพยากรสนับสนุนอื่นๆ หมายรวมถึงบริการสาธารณะของเมืองอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นพื้นที่ที่สามารถเป็นต้นแบบการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่จะขยายผลสู่การทำซ้ำในพื้นที่อื่นของกรุงเทพมหานคร และเมืองอื่นๆ ของประเทศไทย

3.2. วิธีการรวบรวมข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมและอภิปรายของเสนอแนะในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม จากการวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในย่านกะดีจีน-คลองสาน (Stakeholder Analysis) และใช้การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสัมมนา

เชิงปฏิบัติการ ในลักษณะการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปากหรือสุมแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling Technique) ในการรวบรวมข้อมูลสมาชิกเครือข่ายและความสัมพันธ์ ตลอดจนร่วมอภิปรายผลจากการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และจัดทำข้อเสนอในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน

โดยในขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องแต่ละกลุ่ม สามารถแบ่งรูปแบบกระบวนการออกเป็น 3 รูปแบบ ประกอบด้วย

(1) การสัมภาษณ์ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในแต่ละศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 คน ทั้งด้านครุศาสตร์ ด้านรัฐศาสตร์ ด้านการออกแบบและวางผังเมือง ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการประกอบการ ฯลฯ เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึก และสัมภาษณ์ผู้ใช้งานพื้นที่เกี่ยวกับสถานการณ์องค์ความรู้และเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อเป็นตัวอย่างข้อมูลในการจัดทำกระบวนการ จำนวน 26 คน

(2) การสนทนากลุ่ม ทั้งในรูปแบบการประชุมทวิภาคีและพหุภาคี โดยได้จัดกระบวนการกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อบูรณาการ แลกเปลี่ยนความเห็น และวิพากษ์ ข้อมูลหรือสถานการณ์อย่างเป็นสหศาสตร์ เพื่อให้ได้แนวทางการสังเคราะห์อย่างรอบด้าน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นที่เป็นข้อมูลเฉพาะของแต่ละกลุ่ม แบ่งออกเป็นกลุ่มผู้เรียนรู้ (Users) จำนวน 34 คน เป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และประชาชน ที่อาศัยอยู่และเข้ามาใช้งานในพื้นที่ และกลุ่มผู้ให้การสนับสนุนการเรียนรู้ (providers) จำนวน 44 คน ทั้งองค์กรที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้และการเรียนรู้อย่าง กศน. โรงเรียนและมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ศาสนสถาน ศูนย์ข้อมูลชุมชนและประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ และ

องค์กรที่ให้การสนับสนุนด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้
อย่าง กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต ภาคเอกชนใน
พื้นที่ และชุมชน

(3) การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ กับกลุ่มผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งตัวแทนจากภาครัฐ
ส่วนกลาง ภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคการ
ศึกษา ภาคประชาสังคมและชุมชน ตลอดจนสาธารณชน
ที่สนใจ ในการหารือรวบรวมข้อมูลสมาชิกและเครือข่าย
ทางสังคม ระดมความคิด และร่วมกันเสนอแนวทางร่วม
ในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ
จริง โดยในแต่ละกลุ่มจะมีการคลัสต์ผู้เข้าร่วมจาก
หลากหลายองค์กร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นข้อมูลอย่างรอบด้าน
เกิดการเจรจา และจัดทำแนวทาง ที่มีความเป็นไปได้
และเกิดความร่วมมือระหว่างองค์กร โดยในการดำเนิน
งานวิจัยนี้ ได้ดำเนินกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
พื้นที่กรุงเทพฯ ฐานความรู้ จำนวน 4 ครั้งต่อเนื่อง ในการ
สร้างความเข้าใจร่วมเรื่องเมืองแห่งการเรียนรู้ หรือ
สถานการณ์ของเครือข่ายทางสังคมที่มีบทบาทต่างๆ
ในพื้นที่ย่าน ทั้งศักยภาพและข้อจำกัด ของสมาชิกใน
เครือข่าย อภิปรายผลจากการวิเคราะห์เครือข่ายทาง
สังคมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และจัดทำข้อเสนอใน
การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน
โดยมีผู้เข้าร่วมจากทุกภาคส่วนเฉลี่ย 36 คน/ครั้ง

3.3. การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม

การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในงานวิจัยชิ้นนี้
จะเป็นการวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางจากการวัดผล
โดยเน้นไปที่สมาชิกในเครือข่ายในบริบทการขับเคลื่อน
เมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน โดยวิเคราะห์
ความเข้มข้น ความหลากหลาย และบทบาท ของสมาชิก
ในเครือข่าย โดยวิเคราะห์ในระดับองค์กรที่เป็นทางการ
และไม่เป็นทางการ ให้ค่าความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มี
ความเกี่ยวข้องกัน เท่ากับ 1 และแบ่งความสัมพันธ์ของ
สมาชิกออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในและ
ภายนอกพื้นที่ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่อยู่ใน
พื้นที่หรือมีอำนาจดำเนินการกับพื้นที่

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในและ
ภายนอกพื้นที่ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่อยู่ใน
พื้นที่หรือมีอำนาจดำเนินการกับพื้นที่ กับองค์กร
ที่อยู่นอกพื้นที่หรือองค์กรที่ไม่ได้มีอำนาจโดยตรงใน
การดำเนินการกับพื้นที่ แต่มีอำนาจดำเนินการในส่วนอื่น
ที่ส่งกระทบกับการดำเนินงานในพื้นที่

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายนอกและ
ภายนอกพื้นที่ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่อยู่
นอกพื้นที่หรือองค์กรที่ไม่ได้มีอำนาจโดยตรงใน
การดำเนินการกับพื้นที่ แต่มีอำนาจดำเนินการในส่วนอื่น
ที่ส่งกระทบกับการดำเนินงานในพื้นที่

4. ผลการวิจัย

ย่านกะดีจีน-คลองสาน เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วย
เครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่หลากหลาย
ทั้งมิติในเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น ที่เป็นการรวมกลุ่ม
แบบหลวมๆ ของภาครัฐส่วนกลาง ภาครัฐส่วนท้องถิ่น
ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคมและชุมชน
ตลอดจนสาธารณชนที่สนใจ ตามสถานการณ์และโอกาส
บางครั้งคราว โดยส่วนมากเป็นการรวมกลุ่มในประเด็น
เชิงวัฒนธรรม จากการมีต้นทุนทางกายภาพและสังคม
ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และมรดกวัฒนธรรมที่
กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ และในระยะหลังเริ่มมีการพูดคุย
และหารือกันในประเด็นการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา
เมือง จากการเปลี่ยนแปลงและการเข้ามาของโครงข่าย
การสัญจรระบบรางและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่
ซึ่งการรวมกลุ่มที่มีอยู่เดิมนี้อาจเป็นต้นทุนทางสังคม
ที่สำคัญในการขับเคลื่อนย่านกะดีจีน-คลองสาน
สู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ หากเข้าใจศักยภาพและ
ข้อจำกัดที่เครือข่ายมี รวมถึงมีการจัดสรรทรัพยากร

เครือข่ายได้อย่างชัดเจน

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ จึงได้มีการศึกษาเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน ผ่านการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมและบทบาทสมาชิกในเครือข่าย ร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยสามารถแบ่งผลการวิจัยได้ออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย สมาชิกในเครือข่าย รูปแบบเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน การวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางจากการวัดผลโดยเน้นไปที่สมาชิกในเครือข่าย และประเด็นที่สมาชิกเครือข่ายขับเคลื่อน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1. สมาชิกในเครือข่าย

สมาชิกในเครือข่ายทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน ในระดับองค์กรหรือกลุ่ม มีจำนวน 120 องค์กร/กลุ่ม ที่กลุ่มตัวอย่างกล่าวถึงเป็นสมาชิกที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการและไม่ใช่ทางการ สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย

(1) กลุ่มภาครัฐส่วนกลาง มีสมาชิกจำนวน 26 องค์กร/กลุ่ม เป็นสมาชิกที่มีบทบาทโดยตรงในการดูแลรับผิดชอบการบริหารจัดการเมือง และขับเคลื่อนการพัฒนาของเมืองและประเทศให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง ประกอบด้วยองค์กรราชการส่วนกลางและองค์กรในกำกับของรัฐ ที่จะดำเนินงานในเรื่องเฉพาะเรื่องของตนเองในทุกพื้นที่ มีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่ปรับมาจากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 ประยุกต์ให้ตรงตามพันธกิจและประเด็นที่หน่วยงานรับผิดชอบ อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (OKMD) สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) ฯลฯ

(2) กลุ่มภาครัฐส่วนท้องถิ่น มีสมาชิกจำนวน 25 องค์กร/กลุ่ม เป็นสมาชิกที่มีบทบาทในการบริหารจัดการเมืองโดยตรงเช่นเดียวกับภาครัฐส่วนกลาง แต่จะดำเนินงานบนฐานพื้นที่ที่จะดำเนินงานทุกประเด็นในพื้นที่รับผิดชอบของตน ซึ่งกะดีจีน-คลองสานเป็นพื้นที่เขตในการปกครองรูปแบบพิเศษของกรุงเทพมหานคร จึงมีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่ปรับมาจากแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี และประยุกต์ใช้ตามบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ สมาชิกกลุ่มนี้จะมีทั้งในระดับส่วนกลางของกรุงเทพมหานคร และระดับเขต อาทิ กรุงเทพมหานคร สำนักยุทธศาสตร์และการประเมินผล สำนักการวางผังและพัฒนาเมือง สำนักการโยธา สำนักงานเขตคลองสาน สำนักงานเขตธนบุรี ฝ่ายต่างๆ ในสำนักงานเขต ฯลฯ

(3) กลุ่มภาคการศึกษา มีสมาชิกจำนวน 23 องค์กร/กลุ่ม เป็นสมาชิกที่มีบทบาทในการให้การเรียนรู้ การศึกษา และสนับสนุนการพัฒนาสังคมจากองค์ความรู้ขององค์กร มีทั้งโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หน่วยวิจัยสมาคม ฯลฯ ที่อยู่ในกำกับสังกัดที่แตกต่างกัน ทั้งภาครัฐส่วนกลาง ภาครัฐส่วนท้องถิ่น และภาควิชาชีพ อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี วิทยาลัยสารพัดช่างธนบุรี โรงเรียนศึกษานารี โรงเรียนช่างตาครูสศึกษา โรงเรียนช่างตาครูสคอนแวนต์ โรงเรียนแสงอรุณ โรงเรียนวัดประยุรวงศ์ ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ธนบุรี ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพแห่งประเทศไทย สภาสถาปนิก ฯลฯ

(4) กลุ่มภาคเอกชน มีสมาชิกจำนวน 17 องค์กร/กลุ่ม ส่วนมากมีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมือง เป็นองค์กรอิสระที่สามารถกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนเองได้โดยที่ไม่ผิดหลักของกฎหมายพยายามดำเนินงานและผลิตสินค้า ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้ได้มากที่สุด รวมถึงเป็นตลาดงานที่มีการแข่งขันสูง มีประเภทและรูปแบบ

องค์กรที่หลากหลายขนาด กระจายตัวอยู่ทั่วทุกภาค
ธุรกิจ อาทิ ไอคอนสยาม เดอะ แคม แฟคทอรี ล้ง1919
โรงแรมอัมรินทร์ ฟิฟิธันท์บ้านกุ่มีจิน โฮสเทล ดิลกจันทร์
บ้านสกุลทอง ร้านธนูสิงห์ Deep Root Caf? โรงเกลือ
แหลมทอง Co Van Kassel ฯลฯ

(5) กลุ่มภาคประชาสังคมและชุมชน มีสมาชิก
จำนวน 29 องค์กร/กลุ่ม เป็นกลุ่มที่มีบทบาทอย่างมาก
ในการขับเคลื่อนงานที่จะส่งเสริมการยกระดับคุณภาพ
ชีวิตของคนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ เศรษฐกิจ
หรือสังคม โดยมีการขับเคลื่อนทั้งในเชิงประเด็นและ
เชิงพื้นที่ อาทิ ชุมชนสวนสมเด็จย่า ชุมชนกุ่มีจิน ชุมชน
วัดกัลยาณ์ ชุมชนกุ่มีขาว มูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-
คลองสาน กลุ่ม 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชนย่านกะดีจีน
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร วัดขางตาครู้ส มัสยิดกุฎิล
อิสลาม กลุ่มยังธน กลุ่ม Welpark กลุ่มปั่นเมือง ฯลฯ
นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงกลุ่มสาธารณชนที่สนใจ
เป็นกลุ่มคนทั่วไปที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายเป็นครั้งคราว
ที่กลุ่มตัวอย่างกล่าวถึง

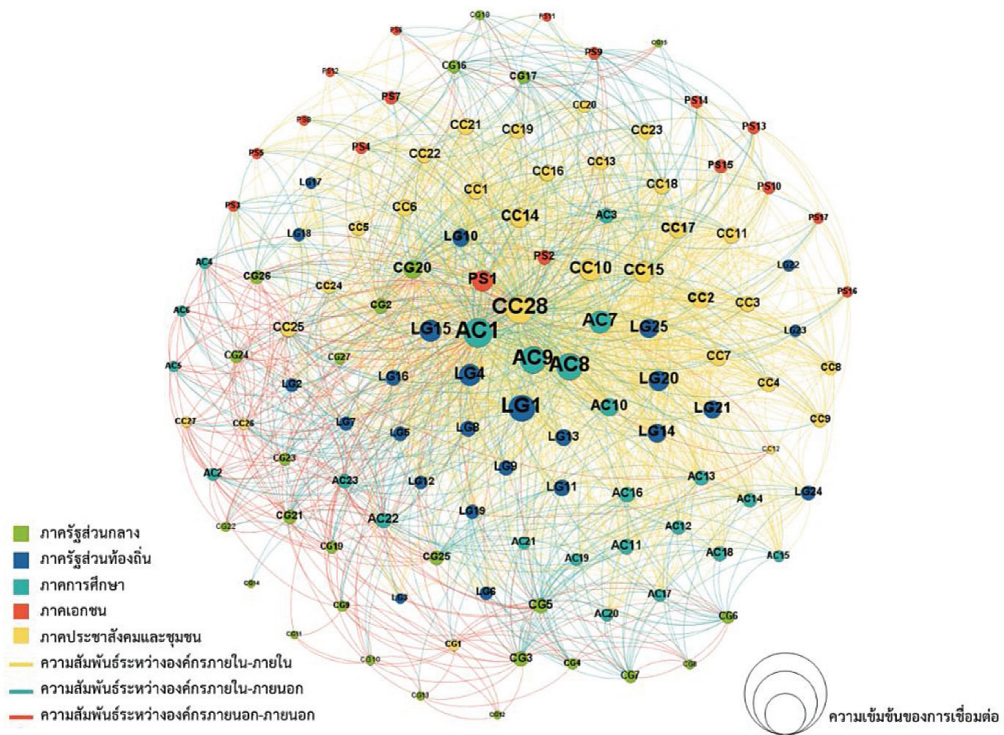
4.2. รูปแบบเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อน เมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน

จากการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมจากสมาชิก
และเส้นเชื่อมความสัมพันธ์ที่ได้กล่าวไปในข้างต้น พบว่า

เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้
ย่านกะดีจีน-คลองสาน เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ที่มี
ความสัมพันธ์สลับซับซ้อนของหลายเครือข่ายมารวมอยู่
ด้วยกัน หากพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า เครือข่ายนี้
อยู่ในลักษณะเครือข่ายแบบกระจาย ที่สมาชิกในเครือข่าย
เกือบทุกองค์กร/กลุ่ม มีความสัมพันธ์ที่สามารถติดต่อกัน
ได้โดยตรง แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมต่อของความสัมพันธ์
ที่หลากหลายและครอบคลุมของสมาชิกในเครือข่าย
ดังที่แสดงในภาพที่ 2

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาความสัมพันธ์ของ
กลุ่มสมาชิกภาครัฐส่วนกลางกับภาครัฐส่วนท้องถิ่น และ
ภาคการศึกษาที่อยู่ในกำกับของรัฐบาลส่วนกลาง จะพบว่า
เครือข่ายอยู่ในลักษณะแบบกระจายอำนาจออกจาก
ส่วนกลาง ที่มีการรวมศูนย์ในบางจุดและยังพึ่งพิงกับ
อำนาจส่วนกลาง กระจายการเชื่อมต่อตามลำดับ
ความสำคัญหรือการประสาน แต่ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
จริงนั้น กลับอยู่ในรูปแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง
จากสถานะที่ทับซ้อนและสับสนในบทบาทอำนาจหน้าที่
ระหว่างภาครัฐส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ
ส่วนกลางกับหน่วยงานในกำกับ และภาครัฐส่วนท้องถิ่น
ภายในด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์
ขององค์กรที่อยู่ภายใต้กรุงเทพมหานครที่มีโครงสร้าง
การบริหารจัดการแบบแยกส่วนแต่รวมศูนย์

ภาพที่ 2 เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน

4.3. การวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางจากการวัดผล โดยเน้นไปที่สมาชิกในเครือข่าย

เครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน มีจำนวน 120 องค์กร/กลุ่ม ทั้งองค์กรที่อยู่ภายในและภายนอกพื้นที่จากทุกภาคส่วนตามที่ได้กล่าวในข้างต้น และมีเส้นความสัมพันธ์จำนวน 1,890 เส้น จากความเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ถูกกล่าวถึงจากกลุ่มตัวอย่างในกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและหลากหลาย สามารถแบ่งการวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้ 4 ประเด็น ดังนี้

(1) **ด้านความเข้มข้น** พบว่า ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นอยู่ที่ 31.5 องค์กร/กลุ่ม กล่าวคือ สมาชิก 1 องค์กร/กลุ่ม จะมีความสัมพันธ์กับสมาชิกองค์กร/กลุ่มอื่น 31.5 องค์กร/กลุ่ม และมีค่าความเข้มข้นน้อยที่สุดอยู่ที่ 2 องค์กร/กลุ่ม คือ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวง

มหาดไทย ที่อยู่ในกลุ่มภาครัฐส่วนกลาง และมีความเข้มข้นน้อยเนื่องจากมีบทบาทในการเป็นผู้ประสานระหว่างรัฐส่วนกลางและรัฐท้องถิ่น ด้านสมาชิกที่มีความเข้มข้นสูงเป็น 3 อันดับแรก มีค่าความเข้มข้นอยู่ที่ 94 88 และ 84 ประกอบด้วย (1) ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง เนื่องจากเป็นภาคการศึกษาที่มีบทบาทเป็นสะพานที่เชื่อมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายภาคส่วนมาร่วมดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนา และส่วนหนึ่งมาจากข้อจำกัดของการเก็บข้อมูลแบบสุ่มแบบลูกโซ่ที่เริ่มจากศูนย์ฯ (2) สาธารณชนที่สนใจ เป็นกลุ่มที่สมาชิกหลากหลายองค์กร/กลุ่มกล่าวถึงความสัมพันธ์ แม้จะไม่ใช่งานบุคคลเดียวกัน แต่ในภาพรวมสามารถสะท้อนบทบาทกลุ่มคนภายนอกพื้นที่ที่เข้ามามีความสัมพันธ์ในเครือข่ายกับสมาชิกอื่นๆ และ (3) กรุงเทพมหานคร จากการเป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการพื้นที่

กรุงเทพมหานคร มีการบริหารจัดการแยกส่วน แต่รวมศูนย์ ความสัมพันธ์ในการดำเนินการต่างๆ จึงยังต้องกลับไปเชื่อมรวมศูนย์ที่กรุงเทพมหานคร

(2) ด้านความหลากหลาย พบว่า จากความสัมพันธ์จำนวน 1,890 เส้น สามารถแบ่งความหลากหลายของการเชื่อมต่อระหว่างสมาชิกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) สมาชิกภายในและภายในพื้นที่ จำนวน 1,140 เส้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสำนักงานเขตและชุมชน (2) สมาชิกภายในและภายนอกพื้นที่ จำนวน 506 เส้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับกลุ่ม Welpark และ (3) สมาชิกภายนอกและภายนอกพื้นที่ จำนวน 244 เส้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม Welpark และศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง โดยสมาชิกทั้งกลุ่มในและนอกพื้นที่นี้ แบ่งตามขอบเขตพื้นที่และอำนาจในการดำเนินการ เพราะฉะนั้น ในแต่ละกลุ่มจะมีความหลากหลายของบทบาทสมาชิกในเครือข่าย ทั้งจากภาครัฐส่วนกลาง ภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมและชุมชน จึงกล่าวได้ว่า เครือข่ายการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสานนี้ มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่หลากหลายทั้งระดับบทบาทองค์กร/กลุ่ม และระดับพื้นที่

(3) ด้านบทบาท พบว่า กรุงเทพมหานคร เป็นองค์กรที่มีบทบาทเป็นดาวเด่นของเครือข่าย จากความเข้มข้นและความหลากหลายของความสัมพันธ์ และเป็นองค์กรที่มีอำนาจการดำเนินการและหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการขับเคลื่อนการพัฒนาต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ทุกองค์กรจึงมีความจำเป็นในการเชื่อมต่อกับความสัมพันธ์ด้วย มีมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีและมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเป็นดาวเด่นในระดับพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน จากการเป็นภาคการศึกษาในพื้นที่ ที่ให้บริการด้านการศึกษาและเรียนรู้ ตลอดจนใช้ทรัพยากรทั้งองค์ความรู้

และบุคลากรในการส่งเสริมการพัฒนาในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง รับบทบาทเป็นทั้งผู้ประสานงานและสะพาน เนื่องจากการเป็นภาคการศึกษาที่เป็นองค์กรภายนอก แต่เข้ามาทำงานในพื้นที่อย่างยาวนาน รวมถึงดำเนินงานในลักษณะกระบวนการมีส่วนร่วมที่รับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลากหลายภาคส่วน จึงทำให้สามารถเชื่อมต่อประสานและเป็นสะพานทั้งในและนอกเครือข่าย

4.4. ประเด็นที่สมาชิกเครือข่ายขับเคลื่อน

สมาชิกเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสานนั้น มีความหลากหลายของบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างกันตามที่ได้กล่าวไปในข้างต้น ส่งผลให้สมาชิกแต่ละองค์กร/กลุ่ม ขับเคลื่อนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับย่านกะดีจีน-คลองสานในประเด็นที่ทั้งเหมือนและแตกต่างกัน โดยองค์กร/กลุ่มหนึ่งๆ สามารถขับเคลื่อนได้มากกว่า 1 ประเด็นหรือมิติ สามารถสร้างความร่วมมือเป็นเครือข่ายขับเคลื่อนในประเด็นเชิงลึกของแต่ละมิติ และเป็นเครือข่ายเชิงกว้างที่ขับเคลื่อนร่วมกันในหลากหลายประเด็น ซึ่งสมาชิกเครือข่ายบางส่วนเองก็เริ่มต้นความสัมพันธ์แบบหลวมๆ จากบทบาทหน้าที่หรือความสนใจในการขับเคลื่อนการพัฒนาในประเด็นหรือพื้นที่เดียวกัน ดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องจนความสัมพันธ์แน่นแฟ้นมากขึ้น มีความเชี่ยวชาญหรืออำนาจหน้าที่ที่ส่งเสริมการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นองค์ภาพ ซึ่งประเด็นต่างๆ ที่สมาชิกในเครือข่ายขับเคลื่อนสามารถแบ่งประเด็นออกเป็น 4 มิติหลัก คือ ด้านการเมืองและนโยบาย ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านกายภาพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ด้านการเมืองและนโยบาย มีสมาชิกที่ขับเคลื่อนมิตินี้ จำนวน 67 องค์กร/กลุ่ม ขับเคลื่อนการบริหารจัดการเมือง พัฒนานโยบาย และขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริง ส่วนมากจะเป็นกลุ่มภาครัฐส่วนกลาง

ภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หน่วยวิจัย และภาควิชาชีพ

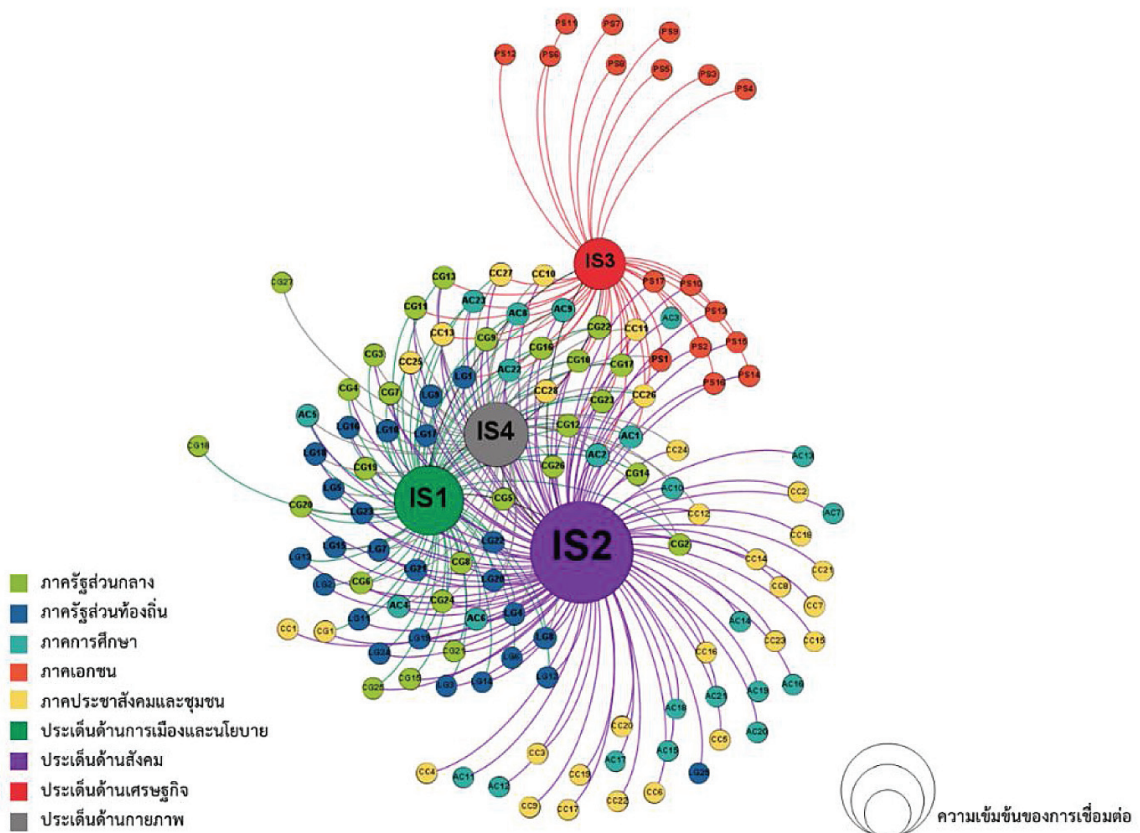
(2) **ด้านสังคม** มีสมาชิกที่ขับเคลื่อนมิตินี้ จำนวน 112 องค์กร/กลุ่ม เป็นกลุ่มที่มีประเด็นการขับเคลื่อนที่หลากหลาย ทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม กิจกรรมชุมชน ฯลฯ ซึ่งสมาชิกเกือบทุกองค์กร/กลุ่ม ขับเคลื่อนการพัฒนาในมิตินี้

(3) **ด้านเศรษฐกิจ** มีสมาชิกที่ขับเคลื่อนมิตินี้ จำนวน 43 องค์กร/กลุ่ม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ส่วนมากเป็นภาคเอกชน มีทั้งผู้ประกอบการรายใหญ่และรายย่อย อีกส่วนหนึ่ง

เป็นภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นที่ต้องขับเคลื่อนการพัฒนาภาพรวมของประเทศ ซึ่งมีมิติทางเศรษฐกิจถือเป็นมิติการพัฒนาที่ภาครัฐให้ความสำคัญอย่างมาก

(4) **ด้านกายภาพ** มีสมาชิกที่ขับเคลื่อนมิตินี้ จำนวน 60 องค์กร/กลุ่ม ขับเคลื่อนการพัฒนาด้านกายภาพทั้งระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ไม่ว่าจะเป็นถนน ทางเท้า พื้นที่สีเขียว พื้นที่เรียนรู้ ฯลฯ ส่วนมากเป็นภาครัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจและหน้าที่ในการพัฒนาโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งเป็นภาคการศึกษาและภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนในประเด็นการพัฒนาเมือง

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์เชิงประเด็นที่สมาชิกเครือข่ายขับเคลื่อน

5. อภิปรายและสรุปผล

การศึกษาเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้กรุงเทพมหานครนี้ มุ่งศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ บทบาท และศักยภาพ ของเครือข่ายทางสังคมที่เกี่ยวข้อง และจัดทำข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนกรุงเทพมหานครสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน เป็นพื้นที่ศึกษา ด้วยขนาดของพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับ “เมือง” หรือเทศบาลตามนิยามของยูเนสโก ประกอบกับความครบถ้วนขององค์ประกอบหลักในการเรียนรู้และการพัฒนาการของบุคคล และการมีเครือข่ายการพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมและประสานความร่วมมือไตรภาคี ตลอดจนมีองค์ประกอบของ 3 ปัจจัยพื้นฐานในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของยูเนสโก โดยจากผลการวิจัยที่ได้กล่าวไปในข้างต้น สามารถอภิปรายและสรุปผลได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1. สถานการณ์ บทบาท และศักยภาพ ของเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน

สถานการณ์ภาพรวมของเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาสนั้น อยู่ในลักษณะเครือข่ายแบบกระจาย ที่สมาชิกในเครือข่ายเกือบทุกองค์กร/กลุ่ม มีความสัมพันธ์ที่สามารถติดต่อกันได้โดยตรง มีการเชื่อมต่อที่หลากหลายและครอบคลุมสมาชิกในเครือข่าย แต่หากพิจารณาแค่ส่วนความสัมพันธ์ของกลุ่มสมาชิกภาครัฐส่วนกลางกับภาครัฐส่วนท้องถิ่น และภาคการศึกษาที่อยู่ในกำกับของรัฐบาลส่วนกลาง จะพบว่า เครือข่ายอยู่ในลักษณะแบบกระจายอำนาจออกจากส่วนกลาง แต่ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากผู้ดำเนินงานจริง กลับพบว่าความสัมพันธ์อยู่ในรูปแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง จากสถานะที่ทับซ้อนและสับสนในบทบาทอำนาจหน้าที่ระหว่าง

สมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ขององค์กรที่อยู่ภายใต้กรุงเทพมหานครที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการแบบแยกส่วนแต่รวมศูนย์

ด้านการวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางจากการวัดผล โดยเน้นไปที่สมาชิกในเครือข่ายที่มีสมาชิกจำนวน 120 องค์กร/กลุ่ม และมีเส้นความสัมพันธ์จำนวน 1,890 เส้น จากการวิเคราะห์ความเข้มข้น ความหลากหลาย และบทบาท พบว่า กรุงเทพมหานคร เป็นสมาชิกที่สำคัญของเครือข่ายในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีบทบาทเป็นดาวเด่นและมีความเข้มข้นในการเชื่อมต่อสูง เนื่องจากการเป็นองค์กรที่มีอำนาจการดำเนินการและหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการขับเคลื่อนการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และสมาชิกที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นดาวเด่นระดับย่านกะดีจีน-คลองสาน มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีและมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ภาคการศึกษาภายในพื้นที่ ที่มีความสัมพันธ์ส่วนมากกับสมาชิกที่เป็นองค์กร/กลุ่มภายในพื้นที่ จากการให้บริการด้านการศึกษาและเรียนรู้โดยตรง และการใช้ทรัพยากรทั้งองค์ความรู้และบุคลากรในการส่งเสริมการพัฒนาในพื้นที่

นอกจากนี้ ยังมีศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมืองที่มีความเข้มข้นในการเชื่อมต่อสูงที่สุด รับผิดชอบเป็นทั้งผู้ประสานงานและสะพาน จากการเป็นองค์กรภาคการศึกษาจากภายนอกพื้นที่ ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่อย่างยาวนาน ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีส่วนได้ที่ไม่ใช่ผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ จึงสามารถรับบทบาทเป็นแกนกลางในการประสานเครือข่ายความร่วมมือจากสมาชิกหลากหลายภาคส่วนทั้งสมาชิกภายในและนอกเครือข่าย

ด้านศักยภาพในการขับเคลื่อน หากพิจารณาจากความหลากหลายของความสัมพันธ์ในเครือข่ายประกอบกับประเด็นที่สมาชิกเครือข่ายขับเคลื่อน จะพบเครือข่ายในการขับเคลื่อน 2 ลักษณะ คือ (1) เครือข่ายเชิงพื้นที่

ที่มีพื้นที่ในการดำเนินการเป็นปัจจัยในการดำเนินงานร่วมกัน ที่ส่วนมากมีการขับเคลื่อนประเด็นในหลายมิติพร้อมกัน ดำเนินงานในเชิงกว้าง และ (2) *เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม* ที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม ที่ส่วนมากขับเคลื่อนในมิติเดียว ดำเนินงานในเชิงลึก โดยจากกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า เครือข่ายทั้งสองรูปแบบมีความพร้อมและความคิดเห็นต่อการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันที่ได้เล็งเห็นถึงโอกาสและประโยชน์ของการพัฒนาย่านกะตึจีน-คลองสาน ผู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านมรดกวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของเมืองผ่านการเชื่อมเครือข่ายการพัฒนาเพื่อดำเนินการจัดการองค์ความรู้ของเมือง ตลอดจนการนำต้นทุนที่มีอยู่ในพื้นที่มาต่อยอดในการผลักดันการพัฒนาเมืองบนฐานความรู้ย่อมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเครือข่ายในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะตึจีน-คลองสาน จะมีสมาชิกศักยภาพจากหลากหลายภาคส่วนที่มีบทบาทสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ตลอดจนสร้างการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นองคาพยพ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญ ที่เห็นได้จากผลการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม ที่จำเป็นจะต้องคำนึงถึง 3 ประการ ประการแรก คือ รูปแบบการบริหารจัดการในลักษณะการแยกส่วนแต่รวมศูนย์ของกรุงเทพมหานคร อยู่ที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ปลัดกรุงเทพมหานคร และสำนักงานส่วนกลางที่แยกตามรายประเด็น ยังขาดการกระจายอำนาจอย่างเหมาะสมในระดับเขตที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มากไปกว่านั้น กรุงเทพมหานครเองก็ยังไม่มีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างเบ็ดเสร็จจะเห็นได้ว่ายังคงมีความทับซ้อนของขอบเขตอำนาจหน้าที่ของการบริหารราชการส่วนกลางและกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นช่องว่างของการบริหารจัดการที่ไม่เอื้อหรือไม่ส่งเสริมให้เกิดสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ อย่างไรก็ตาม

ยังมีภาคีพัฒนาจากภาคส่วนอื่นๆ ที่พยายามดำเนินงานในเชื่อมโยงและบูรณาการการพัฒนาจริงในพื้นที่

ประการที่สอง คือ การขับเคลื่อนการพัฒนาของเครือข่ายในปัจจุบันตั้งอยู่บนฐานพันธกิจขององค์กรหรือของโครงการต่างๆ (mission-based / project-based) โดยองค์กร/กลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการพัฒนาจะมีการดำเนินการเพื่อตอบโจทย์พันธกิจขององค์กรหรือเป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้ ส่งผลให้ดำเนินงานพัฒนาเชิงพื้นที่อาจจะไม่เกิดการสร้างฐานความรู้ให้กับทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่อย่างผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม คนในพื้นที่ หรือแม้แต่กลุ่มชายขอบ รวมไปถึงไม่เกิดการประยุกต์ใช้หรือการนำผลลัพธ์สำคัญที่ได้ไปต่อยอดในการพัฒนาอื่นๆ ต่อไป ทั้งนี้ สาเหตุดังกล่าว เกิดมาจากข้อจำกัดขององค์กรทั้งจากเป้าหมาย ภาระงาน งบประมาณ และบุคลากร

นอกจากนี้ ยังพบว่า การดำเนินโครงการบนฐานพันธกิจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาเมืองไม่เกิดความยั่งยืนตามที่คาดหวัง อันจะเห็นได้จากการดำเนินงานขับเคลื่อนในพื้นที่ที่ผ่านมา ที่ได้มีการดำเนินการขับเคลื่อนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ผลของการดำเนินงานมีผลกระทบเชิงบวกในพื้นที่เพียงแค่วัฒนธรรม หรือแค่ระยะเวลาที่มีการดำเนินกิจกรรม แต่ยังขาดการสร้างฐานความรู้ให้กับพื้นที่และคนในพื้นที่ รวมถึงส่งผลให้ชุมชนที่เข้าร่วมเริ่มอ่อนกำลังและไม่ต้องการดำเนินโครงการที่ไม่นำไปสู่การปฏิบัติหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงจริง

ประการสุดท้าย คือ ข้อจำกัดของสมาชิกในเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นภาคการศึกษา ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หรือชุมชน ที่มีข้อจำกัดในการดำเนินงานทั้งในส่วนของบุคลากรและงบประมาณ โดยส่วนมากทุนศึกษาและวิจัย หรืองบประมาณ จะมีระยะเวลา 1 ปี ส่งผลให้เครือข่ายภาคส่วนต่างๆ ดำเนินโครงการในพื้นที่

แค่เพียงช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อได้ผลลัพธ์ทางการศึกษาหรือหมดระยะเวลาในการดำเนินงาน โครงการนั้นๆ ก็ถือว่าจบลง หากไม่มีการจัดทำข้อเสนอโครงการในระยะถัดไปให้กับแหล่งทุน ทำให้การดำเนินงานขับเคลื่อนด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น ขาดความต่อเนื่อง ซึ่งในข้อจำกัดส่วนนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการองค์ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่พื้นที่และคนในพื้นที่ อันจะเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ที่จะก่อให้เกิดพลวัตการพัฒนา

จากที่กล่าวไปในข้างต้น จะเห็นได้ว่า เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสานนั้น มีศักยภาพจากความหลากหลายของสมาชิกในเครือข่ายที่มีบทบาทที่สนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน มีความพร้อมและความคิดเห็นต่อการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน หากแต่ยังมีข้อจำกัดจากโครงสร้างการบริหารจัดการเมือง ประกอบกับการพัฒนาบนฐานพันธกิจหรือโครงการ ที่ขาดการส่งต่อองค์ความรู้หรือการจัดการองค์ความรู้ให้กับคนในพื้นที่และภาคส่วนอื่นๆ ที่จะเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมและสามารถขับเคลื่อนงานในระยะยาว ดังนั้น ในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร จำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการขั้นตอนในการขับเคลื่อนการพัฒนาของสมาชิกในเครือข่าย ทั้งวิธีคิดและกระบวนการในการดำเนินงานพัฒนา ที่ควรจะต้องควบคู่ไปกับการสร้างฐานความรู้ให้แก่พื้นที่หรือผู้คนในพื้นที่ต่อยอดการพัฒนาบนฐานความรู้ให้มีพลวัตสืบต่อไป

5.2. ข้อเสนอการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร

การจัดทำข้อเสนอการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้กรุงเทพมหานครนี้ เป็นผลลัพธ์จากการอภิปรายผลการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ย่านกะดีจีน-คลองสาน พัฒนา

ร่วมกับความคิดเห็นจากกลุ่มเครือข่ายและผู้เชี่ยวชาญ โดยข้อเสนอนี้เป็นข้อเสนอที่พยายามใช้ประโยชน์จากการมีเครือข่ายทางสังคมทั้งภายในและนอกพื้นที่ และส่งเสริมการดำเนินงานของเครือข่าย ภายใต้ข้อจำกัดที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด จากความร่วมมือของเครือข่ายในการขับเคลื่อนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับย่านและเมืองอื่นๆ ในประเทศไทยได้ สามารถแบ่งข้อเสนอออกเป็น 3 ประการหลัก ดังต่อไปนี้

(1) **สร้างเครือข่ายของเครือข่ายเชื่อมโยงการพัฒนาองค์ความรู้** ประสานความร่วมมือขององค์กร/กลุ่ม ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษาทั้งในและนอกพื้นที่ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการ มีความเชี่ยวชาญทางด้านการจัดการองค์ความรู้ และมีความเชี่ยวชาญในประเด็นต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานที่เป็นไปอย่างแยกส่วนนั้น มีเป้าหมายร่วม อันจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ร่วมในระยะยาว ด้วยการดำเนินงานของตนเองควบคู่ไปกับการสร้างฐานองค์ความรู้ให้กับคนในพื้นที่ ที่เป็นทุนและฐานสำคัญในการพัฒนาเชิงพื้นที่และขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้

(2) **สร้างแพลตฟอร์มความรู้ย่าน** ที่จะพื้นที่กลางในการบริหารจัดการความรู้ขององค์กร/กลุ่มที่เป็นสมาชิกเก่าและใหม่ของเครือข่าย เพื่อดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในองค์กร/กลุ่ม มารวมในพื้นที่กลาง ที่มีความเป็นสาธารณะ สามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นมิตรกับผู้ใช้งานทุกกลุ่ม สามารถสื่อสารได้สองทาง และข้อมูลควรมีวัฏจักรสม่ำเสมอ อันจะเป็นการส่งเสริมการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ขยายเครือข่ายในการขับเคลื่อนตลอดจนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้สังคมเมือง

(3) **สร้างพลเมืองหรืออาสาสมัครด้านข้อมูลและความรู้** ในการขับเคลื่อนการพัฒนาบนฐานความรู้ระยะยาวจำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องและ

ความสม่ำเสมอ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่จึงเป็นสมาชิกหลักในดำเนินการและสานต่อ เพื่อไม่ให้เกิดกับดักการพัฒนาบนฐานพันธกิจหรือฐานโครงการอย่างหลายปีที่ผ่านมา โดยเริ่มจากกลุ่มบุคคลยุทธศาสตร์ที่จะช่วยกระจายและเผยแพร่ข่าวสารและชุดความรู้ให้ทั่วถึงคนในพื้นที่ ทั้งในประเด็นการที่จะช่วยให้คนในพื้นที่รับรู้การมีอยู่ของชุดข้อมูลและความรู้ รู้วิธีการเข้าถึง ทำความเข้าใจข้อมูลและความรู้ ตลอดจนการนำข้อมูลและความรู้ไปต่อยอดใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นในหลากหลายมิติ อันจะเป็นส่วนสำคัญในการกระจายประโยชน์ขององค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง

นอกจากนี้ ในการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาต่อจากนี้ ควรปรับกระบวนการดำเนินการดำเนินงานและเป้าหมายร่วม ดำเนินงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วนให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นองคาพยพ ผลักดันให้เกิดการดำเนินงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในรูปแบบการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาบนฐานความรู้ มากกว่าการพัฒนาบนฐานพันธกิจหรือเป้าหมายโครงการ ซึ่งจะเป็นการสร้างฐานความรู้ให้การพัฒนาที่เกิดขึ้นในแต่ละโครงการ เกิดความต่อเนื่องการพัฒนาในระยะยาว อันจะเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดพลวัตรระยะยาวของการพัฒนาเชิงพื้นที่และนิเวศของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ต่อไป

อนึ่ง ในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร เมื่อพิจารณาจากบริบทการเป็นเมืองมหานครที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่ รวมถึงมีความหลากหลายและแตกต่างในแต่ละพื้นที่ของเมืองนั้น การดำเนินการขับเคลื่อนเรื่องเมืองหรือเมืองแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นจะต้องเลือกพื้นที่ย่าน ชุมชน หรือเขต ในการขับเคลื่อนโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ แต่คำนึงถึงโครงสร้างการบริหารจัดการของกรุงเทพมหานครอยู่เสมอ

ท้ายที่สุดนี้ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาสถานการณ์ บทบาท และศักยภาพ ของเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาและจัดทำข้อเสนอการขับเคลื่อนการพัฒนาบนฐานแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ ในบริบทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษอย่าง กรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะและสถานการณ์บางอย่าง คล้ายคลึงกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ที่ได้รับการกระจายอำนาจในบางส่วน เพราะฉะนั้นแล้ว กระบวนการ ผลลัพธ์ และข้อเสนอการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ ของงานวิจัยชิ้นนี้ สามารถนำไปต่อยอด ประยุกต์ใช้ และขยายผลการทำซ้ำในพื้นที่ย่าน และเมืองอื่นๆ ของประเทศไทย ที่อยู่ในขอบเขตการบริหารจัดการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และอยู่ในสถานะทับซ้อนและสับสนในบทบาทอำนาจหน้าที่บางส่วนได้ เป็นฐานที่จะช่วยสนับสนุนการกำหนดนโยบายและแผนการในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนขยายผลการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้เป็นฐานในการพัฒนา อันจะเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ และลดความเหลื่อมล้ำของเมืองและประเทศต่อไป

6. ข้อจำกัดในงานวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ รวบรวมข้อมูลสมาชิกและความสัมพันธ์ผ่านวิธีการการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก หรือสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling Technique) ของกลุ่มตัวอย่างที่ผ่านการวิเคราะห์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง จึงอาจทำให้ข้อมูลเครือข่ายทางสังคมนี้ จำกัดอยู่ในกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่ง ไม่สามารถครอบคลุมเครือข่ายทางสังคมทั้งหมดของพื้นที่ที่มีสมาชิกจำนวนมากและมีความสลับซับซ้อนสูง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และ The101.world. (2563, 28 มกราคม). *การศึกษาโลกสะท้อนไทย ความเหลื่อมล้ำที่ยังไม่หายไป*. สืบค้นจาก The101.world: <https://www.the101.world/global-and-thai-education/>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). *ภาพรวมความเหลื่อมล้ำของไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- นิรมล เสรีสกุล และคณะ. (2564). *โครงการศึกษาบทบาท ศักยภาพ และพัฒนาட்சนัชีวิตการขับเคลื่อนเมือง การเรียนรู้แห่งอนาคต กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนา ระดับพื้นที่ (บพท.).
- มานา ปัจฉิมนันท์. (2560). การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมกับการวิจัยด้านการสื่อสารในองค์กร. *วารสารสถาบัน พระปกเกล้า*, 15(3), 5-18.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2559). การรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจกับการบริหารราชการแผ่นดินไทย: การทบทวนแนวคิดข้อถกเถียงและข้อพิจารณาเพื่อการปฏิรูป. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 13(1), 98-124.
- ศุภสวัสดิ์ ชีวาลย์. (2547). *สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวดที่ 2 โครงสร้างภายนอก ลำดับที่ 4 โครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินกับการปกครองท้องถิ่น*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน. (2560, 29 ธันวาคม). *การศึกษาไทย กระบวนทัศน์ที่หลงทาง*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/education/news_783532
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *สรุปสาระสำคัญของแผนปฏิรูปประเทศ*. สืบค้นจาก <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2020/12>

ภาษาอังกฤษ

- Baran, P. (1964). *On Distributed Communications*. California: The RAND Corporation.
- Etzkowitz, H., & Dzisah, J. (2008). Rethinking Development: Circulation in the Triple Helix. *Technology Analysis & Strategic Management*, 20(6), 653-666.
- Gross, R. (2015). *Psychology: The Science of Mind and Behaviour*. London: Hachette UK.
- Hammond, L. D., Austin, K., Orcutt, S., & Rosso, J. (2001). *How People Learn: Introduction to Learning Theory*. California: Stanford University.

- Knight, R. V. (1995). Knowledge-based Development: Policy and Planning Implications for Cities. *Urban Studies*, 32(2), 225–260.
- Liu, W., Sidhu, A., Beacom, A. M., & Valente, T. (2017). Social Network Theory. In P. Rossler, C. A. Hoffner, & L. v. Zoonen, *The International Encyclopedia of Media Effects* (pp. 1-12). Hoboken: John Wiley & Sons.
- Luksha, P., Cubista, J., Laszlo, A., Popovich, M., Ninenko, I., & participants of GEF. (2018). *Educational Ecosystems For Societal Transformation*. Amersfoort: Global Education Futures Foundation.
- Scott, J. (2017). *Social Network Analysis*. (4th Edition). London: SAGE Publications Ltd.
- Silk, M. J., Croft, D. P., Delahay, R. J., Hodgson, D. J., Boots, M., Weber, N., & McDonald, R. A. (2017). Using Social Network Measures in Wildlife Disease Ecology, Epidemiology, and Management. *Bioscience*, 67(3), 245-257.
- The World Bank. (2018). *World Development Report 2018: Learning to Realize Education's Promise*. Washington, DC: The World Bank Group.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2015). *UNESCO Global Network of Learning Cities: Guiding Documents*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL).
- Valdes-Cotera, R., Longworth, N., Lunardon, K., Wang, M., Jo, S., & Crowe, S. (2015). *Unlocking the Potential: Case Studies of Twelve Learning Cities*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL).
- Wasserman, S., & Faust, K. (1994). *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WEI, M., SUN, J., & SHI, Y. (2015). Research on the Higher Education Ideas in Ancient Greece and its Modern Values. *Cross-Cultural Communication*, 11(8), 11-14.
- Yigitcanlar, T., & Inkinen, T. (2019). *Geographies of Disruption: Place Making for Innovation in the Age of Knowledge Economy*. Cham: Springer.